

❑ وَ كَذَا يَصِحُّ لِلْأَخْرَسِ تَحْمُلُ الشَّهَادَةَ وَ أَدَاؤُهَا

و همچنین هم تحمل شهادت و هم ادای آن برای شخص لال صحیح است.

❑ فَإِنْ عَرَفَ الْحَاكِمُ إِشَارَتَهُ يَحْكُمُ وَ إِنْ جَهَلَهَا اعْتَمَدَ فِيهَا عَلَى مُتَرْجِمِينَ عَدْلَيْنِ

پس اگر قاضی اشارهٔ شخص لال را متوجه شود، بر اساس آن حکم می‌کند؛ اما اگر متوجه نشود، در شهادت به دو نفر مترجم عادل اعتماد می‌کند.

❑ وَ تَكُونُ شَهَادَتُهُ أَصْلًا وَ يَحْكُمُ بِشَهَادَتِهِ.

و شهادت شخص لال اصل می‌باشد و حاکم به واسطهٔ شهادت او حکم می‌کند.

گفتار در اقسام حقوق

❑ الْقَوْلُ فِي أَقْسَامِ الْحُقُوقِ:

گفتار در اقسام حقوق

مسأله ۱- اقسام حقوق الله

❑ الْحُقُوقُ عَلَى كَثَرَتِهَا قِسْمَانِ: حُقُوقُ اللَّهِ تَعَالَى وَ حُقُوقُ الْإِدْمِيَيْنِ

حقوق با تمام کثرتی که دارد بر دو قسم است: حقوق الله و حقوق الناس.

❑ أَمَّا حُقُوقُ اللَّهِ تَعَالَى فَقَدْ ذَكَرْنَا فِي كِتَابِ الْحُدُودِ أَنَّ مِنْهَا مَا يَثْبُتُ بِأَرْبَعَةِ رِجَالٍ

اما حقوق الله را در کتاب حدود بیان کردیم، به این که بعضی از حقوق الله با چهار مرد ثابت می‌شود (مانند زنا، لواط، تفریح و سحر)؛

❑ أَوْ يَثْبُتُ بِثَلَاثَةِ رِجَالٍ وَ إِمْرَأَتَيْنِ

یا با سه مرد و دو زن ثابت می‌شود (مانند زناى موجب رجم یا سنگسار)؛

❑ وَ مِنْهَا بِرِجْلَيْنِ وَ أَرْبَعِ نِسَاءٍ

و بعضی از آن‌ها با دو مرد و چهار زن (مانند زناى موجب جلد یا شلاق)؛
 ✓ وَ مِنْهَا مَا يَثْبُتُ بِشَاهِدَيْنِ فَلْيُرَاجِعْ إِلَيْهِ.

و بعضی از آن‌ها با دو شاهد ثابت می‌شود (مانند سرقت، ارتداد، شرب خمر، قذف)؛ پس به کتاب حدود مراجعه شود.

مسأله ۲- اقسام حقوق الناس

✓ حَقُّ الْآدَمِيِّ عَلَى أَقْسَامٍ مِنْهَا- مَا يُشْتَرَطُ فِي إِثْبَاتِهِ الذُّكُورَةُ

حق الناس بر چند قسم است: در اثبات بعضی از آن‌ها مرد بودن شرط است (یعنی فقط با شهادت مردان قبول می‌شود)؛

✓ فَلَا يَثْبُتُ إِلَّا بِشَاهِدَيْنِ ذَكَرَيْنِ كَالطَّلَاقِ

پس ثابت نمی‌شود مگر با دو شاهد مرد، مانند طلاق؛

✓ فَلَا يُقْبَلُ فِيهِ شَهَادَةُ النِّسَاءِ لَا مُنْفَرِدَاتٍ وَلَا مُنْضَمَّاتٍ

بنابراین، در طلاق، شهادت زنان قبول نمی‌شود؛ نه به صورت جداگانه و تنهایی و نه با ضمیمه کردن آن‌ها به مردان.

✓ وَ هَلْ يَعْمُ الْحُكْمُ أَقْسَامَهُ كَالْخَلْعِ وَ الْمُبَارَاةِ؟

و آیا این حکم شامل تمام اقسام طلاق از جمله خلع و مبارات می‌شود؟

✓ الْأَقْرَبُ نَعَمْ إِذَا كَانَ الْأَخْتِلَافُ فِي الطَّلَاقِ

قول اقرب به واقع آن است که بله اگر اختلاف تنها در طلاق (غیرمالی) باشد شامل تمام اقسام طلاق می‌شود (و هیچ طلاقی با شهادت زنان قبول نمی‌شود).

✓ وَ أَمَّا الْأَخْتِلَافُ فِي مِقْدَارِ الْبَدْلِ فَلَا

اما اگر اختلاف در مقدار بذل (مالی) باشد، حکم مذکور شامل آن نمی‌شود (بلکه شهادت زنان در این حالت همانند شهادت مردان قبول می‌شود).

❑ وَ لَا فَرْقَ فِي الْخُلْعِ وَ الْمُبَارَاةِ بَيْنَ كَوْنِ الْمَرْأَةِ مُدَّعِيَةً أَوْ الرَّجُلُ عَلَى إِشْكَالٍ فِي الثَّانِي.

و در طلاق خلع و مبارات نیز تفاوتی نمی‌کند که زن مدعی باشد یا مرد؛ البته در فرض دوم یعنی در حالتی که مرد مدعی است، اشکال وجود دارد (زیرا در این حالت نیز دعوی جنبه مالی دارد و این احتمال وجود دارد که شهادت زنان همانند شهادت مردان پذیرفته شود؛ برخلاف فرض اول یعنی در جایی که زن مدعی است، دعوی لزوماً غیرمالی می‌باشد و فقط با شهادت مردان قبول است).

مسأله ۳- شهادت در امور غیرمالی

❑ قِيلَ مَا يَكُونُ مِنْ حُقُوقِ الْأَدَمِيِّ غَيْرِ الْمَالِيَةِ وَ لَهُمْ يُقْصَدُ مِنْهُ الْمَالُ لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ فِيهَا لَا مُنْفَرِدَاتٍ وَ لَا مُنْضَمَّاتٍ

بعضی از فقها گفته‌اند: از حقوق الناس هر چه که غیرمالی است و مقصود از آن مال نیست، شهادت زنان در آن قبول نمی‌شود؛ نه به تنهایی و نه به ضمیمه مردان (بلکه حتماً باید دو مرد عادل باشد تا این موارد اثبات شوند).

❑ وَ مَثَلٌ لِذَلِكَ بِالْإِسْلَامِ وَ الْبُلُوغِ وَ الْوَلَاءِ وَ الْجَرْحِ وَ التَّعْدِيلِ وَ الْعَفْوِ عَنِ الْقِصَاصِ وَ الْوَكَاةِ وَ الْوَصَايَا وَ الرَّجْعَةِ وَ عِيُوبِ النِّسَاءِ وَ النَّسَبِ وَ الْهَلَالِ

و فقها برای اموال غیرمالی مثال زده‌اند به: اسلام، بلوغ، ولای (ولای عتق، ضمان جریره، ولای امام)، جرح و تعدیل، عفو از قصاص، وکالت، وصایا، رجوع شوهر از طلاق، عیوب زن‌ها، نسب و خویشاوندی، رویت هلال ماه.

❑ وَ الْحَقَّ بَعْضُهُمُ الْخُمْسَ وَ الزَّكَاةَ وَ النَّذْرَ وَ الْكَفَّارَةَ

و بعضی از فقها، خمس، زکات، نذر و کفاره را به امور غیرمالی ملحق کرده‌اند.

❑ وَ الضَّابِطُ الْمَذْكُورُ لَا يَخْلُو مِنْ وَجْهِهِ وَ إِنْ كَانَ دُحُولٌ بَعْضُ الْأَمْثَلَةِ فِيهَا

مَحَلُّ تَأْمُلٍ

و ضابطه مذکور خالی از وجه نبوده و خوب است؛ هر چند داخل بودن بعضی از مثالها در امور غیرمالی محل تأمل است.

✓ وَ تُقْبَلُ شَهَادَتُهُنَّ عَلَى الرَّضَاعِ عَلَى الْأَقْرَبِ.

و شهادت زنان بر رضاع (شیر دادن) بنابر اقرب قبول است (با این که غیرمالی است).

مسأله ۴- شهادت در امور مالی

✓ مِنْ حُقُوقِ الْأَدْمِيِّ مَا يَثْبُتُ بِشَاهِدَيْنِ وَ بِشَاهِدٍ وَ امْرَأَتَيْنِ وَ بِشَاهِدٍ وَ يَمِينِ الْمُدَّعَى وَ بِامْرَأَتَيْنِ وَ يَمِينِ الْمُدَّعَى

بعضی از حقوق الناس هستند که ۱- هم با دو شاهد مرد ثابت می‌شوند؛ ۲- هم با یک شاهد مرد و دو شاهد زن ۳- یا با یک شاهد مرد همراه با قسم مدعی ۴- یا با دو شاهد زن همراه با قسم مدعی؛

✓ وَ هُوَ كُلُّ مَا كَانَ مَالًا أَوْ الْمَقْصُودَ مِنْهُ الْمَالُ كَالذُّيُونِ بِالْمَعْنَى الْأَعْمَى

و این نوع حق الناس، حقی است که جنبه مالی دارد یا مقصود از آن مال است مانند دیون به معنای عام (که شامل موارد ذیل می‌شود):

✓ فَيَدْخُلُ فِيهَا الْقَرْضُ وَ تَمَنُّ الْمَبِيعِ وَ السَّلْفِ وَ غَيْرِهَا مِمَّا فِي الدِّمَةِ

پس قرض، ثمن مبیع (قیمت مال فروخته شده)، سلف (پیش فروش) و غیر اینها از اموری که بر عهده انسان است، داخل در عنوان دیون می‌باشد.

✓ وَ كَالْغَضَبِ وَ عُقُودِ الْمُعَاوَضَاتِ مُطْلَقًا وَ الْوَصِيَّةِ لَهُ وَ الْجِنَايَةِ الَّتِي

تُوجِبُ الدِّيَةَ كَالْخَطَايَا وَ شِبْهِ الْعَمْدِ وَ قَتْلِ الْأَبِ وَ لَدَّهُ وَ الْمُسْلِمِ الْأَدْمِيِّ

و مانند غضب، تمام عقود معاوضی، وصیت تملیکی، جنایتی که موجب دیه است مانند جنایت خطایی و شبه عمد، در صورتی که پدر فرزندش را بکشد (قصاص نمی‌شود و باید دیه بدهد) و در صورتی که مسلمان، کافر ذمی را بکشد (قصاص نمی‌شود و باید دیه بدهد).

❑ وَ الْمَأْمُومَةِ وَ الْجَائِفَةِ وَ كَسْرِ الْعِظَامِ وَ غَيْرِ ذَلِكَ مِمَّا كَانَ مُتَعَلِّقًا
الدَّعْوَى فِيهَا مَالًا أَوْ مَقْصُودًا مِنْهَا الْمَالُ

و مانند جنایت مأمومه، جنایت جائفه، شکستن استخوان‌ها و غیر این‌ها از آن‌چه که متعلق
دعوی در آن‌ها، مال یا مقصود از آن مال باشد.

✓ مطابق بند ح ماده ۷۰۹ قانون مجازات اسلامی، جنایت مأمومه، جراحی است که به
کیسه مغز برسد و موجب یک سوم دیه کامل انسان می‌شود.

✓ به موجب ماده ۷۱۱ قانون مجازات اسلامی، جائفه جراحی است که با وارد کردن هر
نوع وسیله و از هر جهت به درون بدن انسان اعم از شکم، سینه، پشت و پهلو ایجاد
می‌شود و موجب یک سوم دیه کامل است.

❑ فَجَمِيعُ ذَلِكَ تَبْتُّ بِمَا ذُكِرَ حَتَّى بِشَهَادَةِ الْإِمْرَأَتَيْنِ وَ الْيَمِينِ عَلَى
الْأَظْهَرِ

بنابراین، تمام این موارد بنابر اظهر با آن‌چه ذکر شد (چهار روش مذکور) حتی با شهادت دو
زن و قسم ثابت می‌شود.

❑ وَ تُقْبَلُ شَهَادَتُهُنَّ فِي النِّكَاحِ إِذَا كَانَ مَعَهُنَّ الرَّجُلُ.

شهادت زنان در نکاح (مالی) در صورتی که به ضمیمه مردان باشد، قبول است.
(برخلاف طلاق که غیرمالی است و فقط با شهادت دو مرد عادل قبول می‌شود).

مسأله ۵- شهادت زنان در وقف و حقوق مالی و قصاص

❑ فِي قَبُولِ شَهَادَتِهِنَّ فِي الْوَقْفِ وَجْهٌ لَا يَخْلُو عَنْ إِشْكَالٍ

در قبول شهادت زنان در وقف وجهی است که خالی از اشکال نمی‌باشد (زیرا وقف از امور
غیرمالی است و فقط با شهادت دو مرد عادل پذیرفته می‌شود).

❑ وَ تُقْبَلُ شَهَادَتُهُنَّ فِي حُقُوقِ الْأَمْوَالِ كَالْأَجَلِ وَ الْخِيَارِ وَ الشُّفْعَةِ وَ فَسْخِ

الْعَقْدِ الْمُتَعَلِّقِ بِالْأَمْوَالِ وَ نَحْوِ ذَلِكَ مِمَّا هِيَ حُقُوقُ آدَمِيٍّ